

แนวทางการบริหารการพัฒนาชนบท Rural Development Administration Guidelines

พระปลัดพีระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร.

Phrapalad Peerapong Thitathammo, Dr.

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พูนผาเมือง เพชรบูรณ์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาชนบทซึ่งการพัฒนาชนบทเป็นเรื่องที่คิดและปฏิบัติกันมาช้านาน แต่เจตนาธรรมและเป้าหมายดูจะยังไม่สู้เป็นที่กระจ่างแจ้งกันเท่าไรนัก จนกระทั่งไม่กี่ปีมานี้เองแนวความคิดค่อยก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ดังที่จะเห็นได้จากการที่มีการคิด การเขียน และการพูดกันถึง การพึ่งตนเองบ้าง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์บ้าง การพัฒนาชนบทซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารการพัฒนา ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เรียกได้ว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ

คำสำคัญ : การบริหาร, การพัฒนาชนบท

Abstract

The objective of this article is to look at the model of rural development management in which rural development has been a long thought and practice. But their intentions and goals do not seem to be fully cleared yet Until just a few years ago, ideas took shape. As can be seen from the thought, writing and speaking of Some self-reliance Some basic human needs Rural development as a component of development management Has entered into an important role in the development of the country It is known as the heart of the country's development.

Keyword : Administration, Rural Development

บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาชนบทซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารการพัฒนา ได้เข้ามามี บทบาทที่สำคัญ ในการพัฒนาประเทศ จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศทีเดียวอย่างไรก็ดีการพัฒนาชนบทเป็นงานที่ยาก เสียสละ และท้าทาย ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยดำรัสแก่นักพัฒนาของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2512 ไว้ว่า “การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญเป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องทำให้ได้ด้วยความสามารถ ด้วยความฉลาด คือ ทั้งเฉลียวทั้งฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ มิได้มุ่งที่จะหากินด้วยวิธีการใด ๆ ใครอยากกินขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าดีกว่า เพราะว่าทำผิดพลาดไปแล้ว บ้านเมืองเราล่มจมแล้วเราอยู่ไม่ได้ก็เท่ากับเสียหายหมดทุกอย่าง”(ปรัชญา เวสารัชช์, 2525 : 1) ในทำนองเดียวกัน พล

เอกเปรม ตินสุลานนท์ อธิบดีนายกรัฐมนตรีกี๋เคยกล่าวไว้ว่า “ถ้าเราไม่สามารถพัฒนาชนบทให้มีความเจริญ พอที่คนจะอยู่ในชนบทได้ เราก็คงจะมีปัญหาในเรื่องของการพัฒนาชาติบ้านเมืองอยู่ตลอดไป...การพัฒนาชนบทจึงหมายถึงความมั่นคงของประเทศ และหมายถึง ความสมบูรณ์พูนสุขของประชาชนอยู่ในตัวของเขาเอง...เรื่องชนบทเป็นเรื่องพื้นฐานของเรา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 10 ปีชนบทไทย, 2530 : 2) ส่วนศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริกได้ชี้ให้เห็นความละเอียดอ่อนความยุ่งยาก ความสลับซับซ้อน และปัญหาของการพัฒนาชนบทไว้ว่า

พระราชดำรัสและข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของการพัฒนาชนบท ความสำคัญและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของการพัฒนาชนบทเหล่านี้เป็นผลจากการที่ประชาคมโลกและประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะกระจายความมั่งคั่งและรายได้ซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนาออกไปสู่ชาวไร่ชาวนาและผู้ยากไร้ที่อาศัยอยู่ในชนบท ทั้งนี้เพื่อลดความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนบทยด้วยตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่าเมืองและชนบทต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 9 ฉะนั้นหากชุมชนหนึ่งได้รับความเดือดร้อน ย่อมส่งผลกระทบต่อในทางลบไปยังอีกชุมชนหนึ่ง การพัฒนาชนบทจึงเป็นเครื่องมือประการหนึ่งที่จะเกื้อยหรือเฉลี่ยความสุขและความทุกข์ของคนในชาติให้มีความเสมอภาคและเป็นธรรม แนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายผลพวงของการพัฒนาและการเฉลี่ยความสุขความทุกข์ของคนในชาตินี้เป็นที่รู้จักกันในนามของ “ความเจริญเติบโตพร้อมกับการกระจายรายได้ หรือการกระจายรายได้เสียใหม่” (growth with distribution / redistribution) หรือเรียกสั้นๆว่า “ความเจริญเติบโต พร้อม ๆ กับความเสมอภาค” growth with equity)

การเติบโตโดยตัวของมันเองไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมอัตราการเติบโตต่างหากที่เป็นตัวก่อปัญหาสังคม การเติบโตในทุกวันนี้เป็นเพียงการเติบโตของการซื้อ การขาย เพื่อเอากำไรเป็นรายได้ออกมาเท่านั้น และเป็นเป้าหมายสูงสุด เราชุดเราตัดเราเรือเราถอนทุกอย่างที่ขวางหน้า เพื่อเอามาขายให้เป็นเงิน ปัญหาป่าไม้ ปัญหาการรื้อถอนโรงเรียนเพื่อสร้างศูนย์การค้าก็ล้วนอยู่ในลักษณะนี้ การเร่งรัดอัตราการเติบโตนี้ไม่ใช่เป็นความสามารถของภาคใดของใครทั้งสิ้น แต่เป็นการเร่งรัดการเจริญเติบโตที่อาศัยอิทธิพลของการเมือง สิ่งนี้คือปัญหา สรุปแล้ว การเติบโตคือระบบความรวดเร็วที่จะเป็นภัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมการเติบโตทุกวันนี้เติบโตด้วยการที่คนกลุ่มเล็กนิดเดียวโตขึ้นไป โดยอาศัยการเหยียบไหล่ของคนส่วนใหญ่ขึ้นไป ไม่ใช่ไปด้วยความสามารถอย่างแท้จริง ตรงนี้เองที่เป็นที่มาของปัญหาสังคม (ไกรพ รุจิโรภาส, 2532 : 15)

อย่างไรก็ดี การที่จะให้ได้มาซึ่งความเจริญเติบโตพร้อม ๆ กับความเสมอภาคนั้น เราคงจะไม่ลดระดับความเจริญเติบโตของชุมชนเมืองลงมาให้เท่ากับความ (ไม่) เจริญเติบโตของชุมชนบทยทั้งที่ประเทศสังคมนิยมบางประเทศนิยมทำกันเป็นแน่ ฉะนั้น ทางออกจึงมีอยู่ทางเดียวคือ เราจะยกระดับความเจริญเติบโตของชนบทให้เท่ากับหรือใกล้เคียงกับชุมชนเมืองได้อย่างไร นี่คือการกิจของการพัฒนาชนบท และเนื่องจากการพัฒนาชนบทมีความสำคัญ และปัญหาอุปสรรคดังได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นในบทนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงการพัฒนาชนบทในแง่มุมดังต่อไปนี้คือ (1) ความหมายการพัฒนาชนบท (2) เนื้อหาของการพัฒนาชนบท (3) แนวทางการพัฒนาชนบท (4) ปัญหาของการพัฒนาชนบท (5) ตัวอย่างของการพัฒนาชนบท

ความหมายของการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทนั้น ได้มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้หลายประการดังนี้

ปรัชญา เวสารัชช ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทไว้ว่า หมายถึง กระบวนการใด ๆ ก็ตามที่กระทำโดยตั้งใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทส่วนใหญ่ (ปรัชญา เวสารัชช, 2525 : 1) จากความหมายการพัฒนาชนบทนี้ จะเห็นได้ว่าแนวความคิดที่สำคัญคือ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบท และคุณภาพชีวิตดังกล่าวนี้อาจจะพิจารณาได้จากหลายแง่มุม คือ จากแง่มุมของฝ่ายบ้านเมือง และจากแง่มุมของชาวชนบทเองคุณภาพชีวิตจากแง่มุมของฝ่ายบ้านเมืองนั้นอาจรวมถึงการจัดความยากจน ความไม่รู้ โรคภัยไข้เจ็บ และความเฉื่อยชา (วิจิตร ศรีสอาน และธรรมรส โชติคุณชร, 2526 : 300) ส่วนคุณภาพชีวิตจากแง่มุมของชาวชนบทเองนั้น นอกจากการจัดความยากจน ความไม่รู้ โรคภัยไข้เจ็บ และความเฉื่อยชาแล้ว อาจจะรวมถึงถึงลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม และของผู้ปกครองที่มาดูแลชนบทและความเป็นอยู่ของพวกเขาด้วย ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมชาวตะวันออกเฉียงเหนือที่อาจรวมถึงสังคมที่มีผู้นำเพียงคนเดียว สังคมที่อุดมด้วยทรัพยากรมีค่า มีเงินมีทอง นักปราชญ์ พลเมืองมีคุณภาพสูง มีพระเจ้าแผ่นดินอยู่ในทำนองคลองธรรม มีแม่น้ำลำคลอง สังคมที่มีผู้นำมีความสามัคคีกัน และเป็นสังคมที่มีลักษณะอุดมคติรัฐ ซึ่งพลเมืองมีสุขภาพดี อายุยืน มีข้าวทิพย์ พลเมืองเปี่ยมด้วยศีลธรรม และมีความซื่อสัตย์ ส่วนลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ปกครองนั้น อาจรวมถึงการให้ความสำคัญแก่ประชาชนรัก ห่วงใยและไม่ทอดทิ้งประชาชน มีความรู้และปัญญาดี ปกครองแผ่นดินโดยธรรมไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้าง ปราศจากอคติลำเอียง ไม่เห็นแก่ญาติ ยุติธรรม มีนโยบายที่เหมาะสมในการปกครอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนรู้จักเลือกคนดี มีความรู้ เข้ารับราชการและปุนบำเหน็จ ไม่คุดอ้อวดและดกดขี่ข่มเหงประชาชน (จวรรณ ธรรมวัตร, 2523 : 7-31) จะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตนั้นเป็นแนวความคิดที่สลับไหล ยากแก่การให้คำจำกัดความเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาชนบทนั้น เราจำเป็นต้องยึดถือเอาคุณภาพชีวิตจากแง่มุมของชาวชนบทเป็นหลัก ดังที่ปรัชญา เวสารัชชได้กล่าวไว้ว่า “เป้าหมายของการพัฒนาชนบทก็คือ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงอะไร เปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตของใคร ของชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ยากจน คุณภาพชีวิตให้ถึงระดับใด อย่างน้อยให้ได้มาตรฐานขั้นจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และยกระดับดังกล่าวให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่หยุดยั้ง” (ปรัชญา เวสารัชช, 2525 : 7-8)

ธวัช มกรพงค์ (2531: 6) ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่า หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตของกลุ่มบุคคลยากจนในชนบท ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และหมายรวมถึง การกระจายผลพวงและประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาให้ถึงมือกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดในชนบท กลุ่มบุคคลดังกล่าวรวมทั้งชาวานาที่มีที่ดินทำกินน้อย ผู้เช่านา และผู้ที่ไม่มียากินนอกจากนี้ ธวัช มกรพงค์ ยังได้ให้คำจำกัดความของชาวชนบทว่า หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นอกเขตตัวเมือง ซึ่งมีอาชีพทางการเกษตรได้แก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ส่วนอาชีพอื่นเป็นอาชีพรอง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชาวชนบทได้แก่ที่ดิน และจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการพัฒนาชนบทก็คือ การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่ยากจนให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนาชนบทที่ให้ไว้โดย ธวัช มกรพงค์ มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ให้ไว้โดยปรัชญา เวสารัชชมาก หรือแทบจะเป็นสิ่งเดียวกัน

พินิจ ลาภานานนท์ (2529 : 9-20) ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทว่าหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างต่างๆของชุมชนบท ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อให้วิถีชีวิตของคนในชนบทเปลี่ยนไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การพัฒนาชนบทมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ มีผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของชุมชน และการพัฒนาชนบทมีเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้วิถีชีวิตของคนในชนบทเปลี่ยนไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้พินิจ ลาภานานนท์ ยังกล่าวต่อไปว่า การพัฒนาชนบทเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพึ่งตนเอง การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของชาวชนบท และการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขา

โครลลี ไบรอันท์ และหลุยส์ จี ไวท์ (1984 : 2) (Coralie Bryant and Louise G.White) มองว่า การพัฒนาชนบทเป็นเป้าหมายที่สำคัญของแผนพัฒนาของชาติที่เป็นกระบวนการซึ่งพยายามที่จะปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของประชาชน และทำให้กระบวนการนั้นสามารถเลี้ยงตัวเองได้ การพัฒนาชนบทเริ่มต้นด้วยแนวความคิดที่แคบ ๆ ของการพัฒนาการเกษตรในระหว่างทศวรรษ 1950 และ 1960 แต่เมื่อถึงทศวรรษ 1970 แนวความคิดการพัฒนาชนบทได้ขยายแกลไปครอบคลุมถึงความต้องการอาหาร รายได้ในชนบท การแจกจ่ายทรัพยากร และการเมืองชนบท นอกเหนือไปจากการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เคยได้รับการเน้นในอดีต

จากตัวอย่างความหมายของการพัฒนาชนบทข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การพัฒนาชนบท หมายถึง ความร่วมแรงร่วมใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไรและของชาวชนบทในอันที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเน้นการพึ่งตนเอง การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวชนบท มองในแง่นี้ การพัฒนาชนบทรวมถึงการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพแวดล้อม โครงสร้าง และกระบวนการตลอดจนพฤติกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชนบท และชาวชนบทให้สามารถกำหนดชะตากรรมและยืนอยู่บนขาตนเองได้อย่างภาคภูมิใจสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในสังคม

เนื้อหาของการพัฒนาชนบท

เนื้อหาของการพัฒนาชนบทที่นักวิชาการ และนักปฏิบัติการ มักจะนำศึกษาวิจัยมักมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวบ้าน และชาวชนบทกำลังประสบอยู่ในขณะใดขณะหนึ่ง เนื้อหาเหล่านี้มีอยู่มากมาย แต่จะขอยกตัวอย่างมาให้เห็นแต่เพียงบางประเด็นเท่านั้น คือ

ประการแรก เนื้อหาของการพัฒนาชนบทมักจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง และสังคมกึ่งการเมือง เพราะแท้ที่จริงชนบทเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ หากมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทก็อาจส่งผลกระทบต่อสังคมเมือง และสังคมกึ่งเมือง หรือในทางที่กลับกัน (ปรัชญา เวสารัชช, 2525 : 11) ฉะนั้น การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทจึงต้องกระทำโดยพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง และสังคมกึ่งเมืองด้วย และนี่คือข้อสมมติเบื้องต้นของนักทฤษฎีที่พึ่งพาซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 6

ประการที่สอง เนื้อหาของการพัฒนาชนบทมักจะครอบคลุมถึงปัญหาความยากจน ซึ่งจากรายงานของธนาคารโลก ปีพ.ศ. 2523 พบว่า ร้อยละ 25 ของคนไทยยังยากจนอยู่ คนจนเหล่านี้กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ

ดังนั้นคือ ร้อยละ 36 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 27 อยู่ในภาคเหนือ ร้อยละ 25 อยู่ในภาคใต้ (เท่ากับ อัตราเฉลี่ยทั่วประเทศ) ร้อยละ 12 อยู่ในภาคกลาง และร้อยละ 9 อยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ธนาคารโลกยัง รายงานด้วยว่า ยิ่งประชาชนอาศัยอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงมากเท่าใดก็ยิ่งได้รับสินค้า และบริการจากรัฐบาล น้อยลงเพียงนั้น (Baltimore, 1980 : 62) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าผลพวงของการพัฒนาประเทศยังมิได้กระจายออกไปสู่ชนบทอย่างแท้จริง นอกจากนี้ปรัชญา เวสารัชช์ ยังได้รายงานว่า ในปีพ.ศ. 2526 มีคนยากจนอาศัยอยู่ในชนบท ดังนี้คือ ร้อยละ 52.3 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 23.3 อยู่ในภาคเหนือ ร้อยละ 13.5 อยู่ในภาคใต้ และ ร้อยละ 10.9 อยู่ในภาคกลาง (โปรดสังเกตว่า สัดส่วนของคนจนในชนบทตามภาคต่าง ๆ สอดคล้องกับสัดส่วนของคนจนโดยส่วนรวมในปี พ.ศ.2523) และประมาณกันว่า ปีพ.ศ. 2522 มีคนยากคนจนอาศัยอยู่ในชนบทถึง 11.5 ล้าน คน ความยากจนดังกล่าวนี้เป็นเพราะชาวนามิรายได้จำกัด ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากปัญหาหมากภาค ปัญหาจุลภาค ปัญหาหมากภาคอาจรวมถึงปัญหาที่เกิดจากที่ดิน แร่เงิน หุ่น และเทคโนโลยีที่จำกัด ส่วนปัญหาจุลภาครวมถึงการค้า ระหว่างประเทศ การเงินระหว่างประเทศ และนโยบายของชาติ และปัญหาหมากภาคและจุลภาคนี้อาจจะ ประกอบด้วยปัญหาต่าง ๆ คือ ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร การขาดแคลนที่ดินทำกิน ป่าไม้ถูกทำลาย การผลิต ทางการเกษตรไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การว่างงานในชนบท ปัญหาการประกันพืชผลทางการเกษตรไม่ได้ผล และความแปรปรวนของราคาสินค้าทางการเกษตรในตลาดโลก การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การฉ้อ ราษฎร์บังหลวง การแย่งอาชีพของคนต่างด้าว ความเหลื่อมล้ำระหว่างข้าราชการกับประชาชน การขาดงบประมาณ และความไม่เอาใจใส่ของรัฐบาล เป็นต้น

ประการที่สาม การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาความโง่เขลา หรือความไม่รู้ ซึ่งจากข้อมูล ทั่วโลกพบว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะมีอัตราการอ่านออกเขียนได้อยู่ในอัตราที่สูงมาก (ของไทย คือ ร้อยละ 86 สำหรับปีพ.ศ. 2529) นอกจากนี้ อัตราการอ่านออกเขียนได้ยังมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ ของการพัฒนา ประเทศด้วย และจากการวิจัยส่วนตัวของผู้เขียนเองที่ใช้คะแนนเฉลี่ยของประเทศทั่วโลก 128 ประเทศเป็นเกณฑ์ พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อหัวมีความสัมพันธ์กับอัตราการอ่านออกเขียนได้ และอัตราการอ่านออกเขียนได้มีความสัมพันธ์ กับอายุขัยเฉลี่ย (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2531 : 516-517) ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

(1) รายได้เฉลี่ยต่อหัวมีความสัมพันธ์กับการอ่านออกเขียนได้ กล่าวคือ ร้อยละ 61.11 ของประเทศที่มี รายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง จะมีอัตราการอ่านออกเขียนสูง ในขณะที่ร้อยละ 69.86 ของประเทศที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำ จะ มีอัตราการอ่านออกเขียนได้ต่ำ

(2) อัตราการอ่านออกเขียนได้มีความสัมพันธ์กับอายุขัยเฉลี่ย กล่าวคือ ร้อยละ 88.68 ของประเทศที่มี อัตราการอ่านออกเขียนได้สูง จะมีอายุขัยเฉลี่ยสูง ในขณะที่ร้อยละ 72.60 ของประเทศที่มีอัตราการอ่านออกเขียน ได้ต่ำ จะมีอายุขัยเฉลี่ยต่ำ

ประการที่สี่ การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาโรคภัยไข้เจ็บของชาวชนบทตัวอย่างการ รมรงค์ หรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาโรคภัยไข้เจ็บของชาวชนบท ก็คือการสาธารณสุขพื้นฐานที่มุ่งจะให้ ประชาชนมีการสาธารณสุขทั่วหน้าในปี พ.ศ. 2543 (กวี ทังสุบุตร, 2526 : 241-251) ที่มุ่งจะให้ประชาชนมีความสุข อยู่ดีกินดี ไม่เจ็บ ไม่ไข้ และไม่มีโรคระบาด โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสุขศึกษาและทันตสาธารณสุข การ วางแผนครอบครัว การอนามัยแม่และเด็ก การโภชนาวิทยา การอนามัยสิ่งแวดล้อม และการระวังสุขภาพอนามัย

การปฐมพยาบาล การพัฒนาสุขภาพทั้งกายและใจ และกรจัดหายาที่จำเป็นไว้ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการบริหารงานสาธารณสุขที่มุ่งส่งเสริม และฟื้นฟูสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค และการรักษาโรค ที่อาศัยความร่วมมือจากชาวชนบทเอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หมออาสาประจำหมู่บ้าน (มอช.) และคณะกรรมการอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง (อปป.) เป็นต้น

ประการที่ห้า การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาเฉื่อยชาของชาวชนบทเอง แต่เดิมนั้นผู้คนคิดว่าการพัฒนาทางด้านกายภาพและวัตถุ คือ หัวใจของการพัฒนาชนบท แต่ในระยะต่อมานั้น พบว่า สำคัญของการพัฒนาชนบทอยู่ที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อขจัดความเฉื่อยชา และต่อต้านความเปลี่ยนแปลงของชาวชนบทเอง

ประการที่หก การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า แนวความคิดคุณภาพชีวิตเป็นแนวความคิดที่ลื่นไหล และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ (elusive and relative) ไม่สามารถวัดโดยใช้เกณฑ์อันเดียวกันได้ อย่างไรก็ตามที่คนที่จะบอกได้ดีว่าคุณภาพชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชาวชนบทควรจะเป็นเช่นไรนั้นน่าจะเป็นชาวชนบทเอง นอกจากนี้คุณภาพชีวิตน่าจะรวมถึงคุณภาพชีวิตการทำงาน (quality of work life) ทั้งของชาวชนบทเอง และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานร่วมกับชาวชนบท กล่าวคือ คุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีของชาวชนบทและเจ้าหน้าที่นั้น ควรจะรวมถึงสภาพหรือวิธีปฏิบัติที่น่าสนใจ การควบคุมแบบประชาธิปไตยและการมีสภาพการทำงานที่ดี แลที่สำคัญที่สุดก็คือความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้รับการตอบสนองที่ดีพอสมควร และจากการสำรวจดูความต้องการเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานนั้น พบว่าสามารถเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ (Wayne F. Cascio, 1986 : 21)

- (1) เงินเดือน มีความสำคัญมากที่สุด คือ ร้อยละ 77 ตอบว่าเงินเดือนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
- (2) ผลประโยชน์เกื้อกูล เช่น สุขภาพอนามัย และการทำฟัน เป็นต้น
- (3) ความมั่นคงในงาน
- (4) การสามารถเลือกเวลาเข้า-ออกตามความสะดวกของตน
- (5) ความปราศจากแรงกดดันที่เกิดจากงาน
- (6) การมีส่วนร่วม
- (7) ประชาธิปไตยในสถานที่ทำงาน
- (8) การแบ่งผลกำไร
- (9) สิทธิในการรับบำนาญ
- (10) สวัสดิการ
- (11) การทำงาน 4 วัน ใน 1 สัปดาห์

ประการที่เจ็ด การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมการพึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเอง เป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชนบทคือ ความพยายามที่จะสร้างเสริมให้ประชาชนใช้ศักยภาพและความสามารถของตนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง เพื่อผลประโยชน์ของตนเองนั่นคือ เป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน นักวิชาการอีกคนที่เน้นการพึ่งตนเองก็คือ เจมส์ เยน (James Yen) ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ชาวจีนที่ลี้ภัยมาอยู่ได้วันหลังการปฏิวัติบนแผ่นดินใหญ่เมื่อปี ค.ศ. 1949 และได้นำเอาแนวความคิดที่ว่ามนุษย์มี

ศักยภาพในตนเองที่จะสร้างสรรค์ แต่ถูกกดดันจากสังคมภายนอกมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ในทฤษฎีของเขานั้น การพัฒนาคือการปล่อยพลังศักยภาพนี้ออกมา โดยประชาชนต้องมีการปกครองตนเอง มีอำนาจตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ฉะนั้น การปฏิบัติทางของเจ้าหน้าที่ที่นักพัฒนาคือ ในการเข้าไปหาประชาชน ศึกษาจากประชาชน มิใช่เข้าไปแก้ปัญหาให้ประชาชน มิฉะนั้นแล้ว ประชาชนก็จะคอยแต่จะพึ่งคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ไม่ช่วยเหลือตนเอง และเกิดความเฉื่อยชา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และเมื่อพิจารณาว่าในประเทศกำลังพัฒนานั้น มีความไม่เสมอภาคในแจกจ่ายทรัพยากรและความมั่นคง ตลอดจนมีการเพิ่มประชากรในอัตราที่สูง และมีสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยีค่อนข้างต่ำประชาชนจึงยากจนเสียส่วนใหญ่ (Joseph Weatherly Jr, et al, 1987 : 4)

ประการที่แปด การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งความจำเป็นพื้นฐานดังกล่าวนี้คงจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะปัจจัยสี่เท่านั้น แต่อาจจะรวมถึงความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการทางสังคม ความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง และความต้องการที่จะทำอะไรให้สำเร็จด้วยตนเอง นอกจากนี้ความจำเป็นพื้นฐานยังเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานที่ ไม่อาจจะกำหนดให้ตายตัวได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่สามารถจะบอกได้ว่าความจำเป็นพื้นฐานที่ควรจะเป็นอย่างไร และความจะวัดความสำคัญก่อนหลังอย่างไรนั้น น่าจะเป็นตัวของชาวชนบทเอง (พินิจ ลาภธนานนท์, 2529 : 19-20)

ประการสุดท้าย การพัฒนาชนบทมีเนื้อหาครอบคลุมถึงปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบทเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมมิได้มีผลแต่เพียงสนับสนุนการพัฒนาโดยอาศัยพลังและทรัพยากรจากประชาชนเท่านั้น หากยังเป็นการส่งเสริมความสำนึกร่วมกันของประชาชนในอันที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี เน้นการคำนึงถึงผลรวมและพัฒนาศักยภาพทางจิตใจ ทางปกครอง และความสามารถในการช่วยตนเอง มองในแง่นี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในตัวของมันเอง (ปรัชญา เวสารัชช, 2528 : 175) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทยังสะท้อนให้เห็นว่าคนในฐานะที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนานั้นมิใช่เป็นผู้ถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังเป็นผู้กระทำได้ด้วยซึ่งแนวความคิดเช่นนี้ย่อมสอดคล้องกับประชาธิปไตยและการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง (Conception P.Alfiler, 1983 : 23-24)

แนวทางการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทอาจจะมีอยู่หลายแนวทาง ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

(1) แนวทางการพัฒนาชนบทที่ริเริ่มโดยประชาชน ประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่มและเสนอรัฐบาลให้นำไปปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น สภาตำบลเป็นผู้คิดค้นโครงการต่าง ๆ ในโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) แล้วเสนอให้รัฐบาลนำไปปฏิบัติ

(2) แนวทางการพัฒนาชนบทที่ริเริ่มโดยรัฐบาลแล้วให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ยากจนในชนบทของการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ซึ่งเริ่มต้นในปีพ.ศ.2524 ที่เน้นการขจัดความยากจนและความล้าหลัง การขาดแคลนอาหาร สุขภาพอนามัย และความรู้หนังสือ การทำงานโดยประสานระหว่าง 6 กระทรวงหลักอันได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงอุตสาหกรรมและการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

(3) แนวทางการพัฒนาชนบทแบบพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศอินเดียที่ปฏิเสธไม่ยอมรับทั้งทุนนิยมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มโครงการพัฒนาและสังคมนิยมที่รัฐเป็นผู้ริเริ่มโครงการพัฒนาอินเดียปฏิเสธทุนนิยมเพราะกลัวการผูกขาด ความไม่เสมอภาคและการเอาเปรียบโดยชนชั้นนายทุน และปฏิเสธสังคมนิยมเพราะกลัวว่ารัฐจะเป็นเจ้าของการผลิต รวมทั้งที่ดิน ซึ่งจะนำไปสู่การเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ ฉะนั้นจึงใช้การพัฒนาชนบทตามแบบจำลองเศรษฐกิจผสมหรือพื้นที่

(4) แนวทางการพัฒนาชนบทโดยพระสงฆ์และคณะกรรมการวัด พระสงฆ์และวัดสามารถปฏิบัติภารกิจในการพัฒนาชนบทได้หลายประการ คือ เป็นสถานศึกษา สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล ที่พักเดินทาง สโมสรที่ประชาชนมาพบกัน สถานที่จัดงานบันเทิงเทศกาล และมหรสพ สถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาท ศูนย์กลางวัฒนธรรม คลังพัสดุของหมู่บ้าน ศูนย์กลางการปกครอง-การบริหารที่กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถเรียกลูกบ้านมาประชุมปรึกษากัน และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม จากการศึกษาของสมบุรณ์ สุขสำราญ และพลศักดิ์ จิรโกธ สิริ นั้นกิจกรรมที่พระสงฆ์และวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมทำเป็นโครงการพัฒนานั้นรวมไปถึงการฝึกอาชีพ การส่งเสริมเกษตรกร การยกระดับรายได้ของเกษตรกร การคหกรรม การให้การศึกษามองในแง่ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนาชนบทมิได้ขึ้นอยู่กับภาระกระทำของประชาชนมากนัก หากขึ้นอยู่กับบทบาทของพระสงฆ์และวัดมากกว่า

(5) แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชนบท เช่น ถนนหนทางสะพาน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ โดยเชื่อกันว่า การพัฒนาเหล่านี้จะช่วยให้ชาวชนบทสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้มากขึ้น รวมทั้งการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ในหมู่บ้านของตน

(6) แนวทางการพัฒนาชนบทโดยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มปริมาณอาหารและการนำเอาผลผลิตออกไปจำหน่ายยังตลาดภายนอกหมู่บ้าน

(7) แนวทางการพัฒนาชนบทโดยการพัฒนาคน (ประสิทธิ์ คำรงค์ชัย และคณะ, 2528 : 10) โดยเชื่อว่าหัวใจของการพัฒนาชนบทก็คือ การพัฒนาคน และก่อนการพัฒนาชนบทนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องมักจะต้องเลือกดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ระหว่างการตัดสินใจว่าจะทำอะไรเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงกำหนดว่า จะต้องใช้คนที่มีรูปร่างอะไรมาช่วยทำงานนั้น ๆ หรือ การสำรวจดูว่าเรามีคนที่มีรูปร่างความสามารถอะไรบ้าง ต่อจากนั้นจึงกำหนดว่าจะทำอะไร (George Honadale and Rudi Klauss, 1979 : 88)

(8) แนวทางการพัฒนาชนบทโดยอาศัยความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ มิตรประเทศ และองค์การเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร ซึ่งแนวทางการพัฒนาชนบทในแนวทางนี้นั้นรัฐบาลมีบทบาทตั้งแต่คอยดูแลอยู่ห่างๆ จนกระทั่งต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามก็ด้วยวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนาชนบทประเภทนี้มักจะดำเนินรอยตามปรัชญาและวิธีการปฏิบัติของสำนักงานใหญ่ขององค์การนั้น ๆ ในต่างประเทศ

สำหรับประเทศไทยนั้น เรามีแนวทางการพัฒนาชนบทที่ผสมผสานกันแทบจะทุกรูปแบบ อย่างไรก็ตามก็ตีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 นั้น รัฐบาลมิได้เน้นย้ำถึงการพัฒนาชนบทที่เป็นการเฉพาะเจาะจงลงไป เพิ่งมาเน้นให้เห็นอย่างชัดเจนขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529) โดยกำหนดให้มีพื้นที่เป้าหมายลงไปถึงอำเภอ เพื่อที่จะวางโครงการพัฒนาให้ตรงจุด อย่างไรก็ตามก็ผู้เขียนมีความเห็นว่า พื้นที่เป้าหมายน่าจะลงไปถึงระดับตำบลและหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงมากขึ้นและยิ่งโครงการพัฒนาชนบทไปถึงระดับล่างมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้นเพียง

นั้น แนวทางการพัฒนาชนบทที่เน้นการลงไปยังระดับล่างที่สุดนี้เป็นที่รู้จักกันในนามของ “แนวทางรากหญ้า” (grass roots approach) หรือ “แนวทางรากข้าว” (rice roots approach)

ปัญหาของการพัฒนาชนบท

ปัญหาของการพัฒนาชนบทเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน และสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ปัญหาเหล่านี้พอจะจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

(1) ปัญหาการระบุประชากรเป้าหมายและความต้องการของประชากร เป้าหมายเหล่านี้ปัญหานี้รวมถึงการค้นหากลุ่มประชากรเป้าหมายว่ามีใครบ้าง และบุคคลเหล่านั้นต้องการอะไร ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยไม่รู้สภาพปัญหาที่แท้จริงในทุก ๆ พื้นที่ของ 6,000 ตำบล และ 54,000 หมู่บ้าน ประกอบกับมีทรัพยากรจำกัด ยกตัวอย่างเช่นจากประชุมสมัชชาวิชาการประจำปีของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในชนบทนั้นแทนที่ประชาชนจะต้องการพลังงานกลับต้องการอาหารและน้ำ เป็นต้น (อมรฯ พงศพิชญ์ และธีรยุทธ บุญมี, 2529 : 19)

(2) ปัญหาการขาดนโยบายระดับชาติอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย แม้ว่าเราจะสามารถค้นพบว่าประชากรเป้าหมายได้แก่ใคร และคนเหล่านั้นต้องการอะไรแล้ว ก็ยังมีปัญหาการขาดนโยบายระดับชาติที่มีความชอบธรรมและต่อเนื่อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยเพิ่งจะมีนโยบายการพัฒนาชนบทที่เฉพาะเจาะจงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เท่านั้นเอง ก่อนหน้านั้นนโยบายการพัฒนาชนบทก็แฝงอยู่ในนโยบายอื่น ๆ นอกจากนี้ปัญหาการพัฒนาชนบทยังมีปัญหาด้านความต่อเนื่องอีกด้วย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง นโยบายก็มักจะเปลี่ยนไปด้วย ขาดความผูกพันทางการเมืองที่ต่อเนื่อง

(3) ปัญหาการกระจายอำนาจ และการมอบอำนาจ (devolution) ของการอนุมัติโครงการและงบประมาณให้จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งตามหลักการนั้น อำนาจในการตัดสินใจน่าจะกระจายลงไปสู่เบื้องล่างที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่มัวคอยรับคำสั่งจากส่วนกลางมากเกินไปอาจทำให้มีปัญหาในทางปฏิบัติ

(4) ปัญหาการประสานงานอันเนื่องมาจากหลักการและวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานราชการที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุผลนี้มักจะมีการประสานงานเฉพาะในแนวตั้ง ส่วนการประสานงานในแนวนอนระหว่างกระทรวง ทบวง กรมนั้นค่อนข้างมีปัญหาอยู่มาก ทั้งนี้เพราะมีหน่วยงานและคณะกรรมการที่รับผิดชอบการพัฒนาชนบทมีอยู่มากมาย ยกตัวอย่างเช่น คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทมีอยู่อย่างน้อยที่สุด 6 คณะกรรมการด้วยกัน กล่าวคือ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) คณะอนุกรรมการพัฒนาชนบทระดับจังหวัด (อกช.) คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) คณะกรรมการสภาตำบล (กสต.) และคณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) เป็นต้น ตัวอย่างที่คล้ายคลึงกันอีกตัวหนึ่งก็คือ การบริหารหรือการพัฒนาโรงเรียนในชนบทซึ่งจะต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ต่อกับคณะกรรมการสภาตำบล (กสต.) คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพม.) วัด คณะกรรมการสนับสนุนปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) สถานีอนามัย และคณะกรรมการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) และหม้ออาสาประจำหมู่บ้าน (มอป.) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า หากเราไม่สามารถจัดความซับซ้อนและปรับปรุงการประสานงานให้รัดกุมแล้ว หลักการการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และหลักการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนย่อมเป็นไปได้ยาก (อมรฯ อนันต์ชัย, 2526 : 435-442)

(5) ปัญหาอื่น ๆ นอกจากการพัฒนาชนบทจะมีปัญหาต่าง ๆ ข้างต้นแล้วอาจจะมีปัญหาอื่น ๆ อีกยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการขาดการเข้าร่วมพัฒนาชนบทของคนทุกอาชีพ การพัฒนาหมู่บ้านไม่มีเป้าหมายและขั้นตอนที่แน่นอน ขาดการพัฒนาสถาบันการปกครอง และการพัฒนาผู้นำระดับท้องถิ่นอย่างจริงจัง

สรุป

การพัฒนาชนบทซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารการพัฒนา ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เรียกได้ว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามการพัฒนาชนบทเป็นงานที่ยาก เสี่ยงและท้าทาย ดังนั้นการพัฒนาชนบทจึงต้องร่วมแรงร่วมใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไรและของชาวชนบทในอันที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเน้นการพึ่งตนเอง การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวชนบท และการพัฒนาชนบทรวมถึงการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพแวดล้อม โครงสร้าง และกระบวนการตลอดจนพฤติกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชนบท และชาวชนบทให้สามารถกำหนดชะตากรรมและยืนอยู่บนขาตนเองได้อย่างภาคภูมิใจสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กวี ทังสุบุตร. การบริหารงานด้านสาธารณสุข. ในเอกสารการสอนรายวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 8 สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.
- กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย แนวทางใหม่เพื่อพัฒนาชนบท : ขบวนการพัฒนาโดยประชาชน.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. ข้าราชการกับการบริหารการพัฒนา. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารรัฐเปรียบเทียบและพัฒนาเปรียบเทียบการบริหาร หน่วยที่ 12 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.
- ธวัช มกรพงศ์. แนวความคิดบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.
- พินิจ ลาภธนานนท์. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยการพิมพ์, 2529.
- ปรัชญา เวสารัชช์. แนวความคิดในการพัฒนาชนบท เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบทไทย หน่วยที่1 สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2525.
- ประสิทธิ์ ดำรงชัย และคณะ. รายงานผลการวิจัยเรื่องปัญหาและการปรับปรุงการบริหารงานบุคคลในการพัฒนาชนบท เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน 25 กันยายน 2528.
- วิจิตร ศรีสอ้าน และธรรมรส โชติคุณุชร. การพัฒนาทางการศึกษา. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานพัฒนาชนบท หน่วยที่5 สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 10 ปีชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย 2530.
- อมรา พงศาพิชญ์ และธีรยุทธ บุญมี. การประชุมสมัชชาวิชาการ ประจำปี 2529 สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตที่ศรัทธาในสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่”
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อมร อนันตชัย การประสานงานและโครงการพัฒนาชนบท เอกสารการสอนรายวิชาการบริหารงานพัฒนาชนบท
หน่วยที่ 8 สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.

chung-Hyan Ro (ed.) and Mila A. Raforma (assoc. ed.), Social Change and Administrative Reform
Towards the Year 2000 Seoul, Korea :Eropa-Eastern Regional Organization for Public
Administration, 1985.

Coralie Bryant and Louise G. White, Managing Rural Development with Small Farmer Participation
West Hartford : Kumarian Press, Inc, 1984.

Wayne F. Cascio, Managing Human Resources : Productivity, Quality of Work Life, profits (New York
: McGraw-Hill, 1986.